

Наукова конференція
«Юдаїка в архівах, бібліотеках та музеях України:
проблеми пошуку, дослідження, збереження»

*Простір агентності:
роль очільників місцевих адміністрацій
під час Голокосту на Полтавщині (на
матеріалах місцевих архівів)*

Тетяна Бородіна,
старша викладачка кафедри історії,
дослідниця проекту,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»

Київ, НаУКМА, 26 березня 2026 р.

Джерельна база

Державний архів Полтавської області;

Архів управління служби безпеки України в
Полтавській області;

Галузевий державний архів служби безпеки України

Архів управління служби безпеки України в
Черкаській області;

Матеріали окупаційної періодики та ін.

Історіографія

Праці, що аналізують роль місцевих допоміжних адміністрацій у підтримці німецького режиму та імплементації Голокосту

(роботи **Маркуса Айкеля та Валентини Сіваєвої** «*City Mayors, Raion Chiefs and Village Elders in Ukraine, 1941-4: How Local Administrators Co-operated with the German Occupation Authorities*»; **Венді Лауер** «*Local Participation in the Crimes of the Holocaust in Ukraine: Forms and Consequences*»; **Леоніда Рейна** «*Local Collaboration in the Execution of the “Final Solution” in Nazi-Occupied Belorussia*», **Томаша Фриделя** «*Village Society and the Holocaust in the General Government: The Case of Kreis Debica*»)

Роботи, що аналізують участь членів української допоміжної поліції у вчиненні Голокосту

(праці **Александра Прусина** «*Ukrainian police and the Holocaust in the general district of Kyiv, 1941–1943: actions and motivations*», **Мартіна Діна** «*Collaboration during the Holocaust: Crimes of the Local Police in Belorussia and Ukraine, 1941–44*», **Юрія Радченка** «*Ukrainian police and the Holocaust in Donbas*», **Романа Шляхтича** «*Creation and functioning of the local auxiliary police in Kryvyi Rih during the years of German occupation*», **Данііла Ситника** «*The Ukrainian Police and the Holocaust in Kyiv, 1941–43*»)

Праці, що стосуються Голокосту в Україні з фокусом на окупаційній політиці та поведінці місцевих жителів

(роботи **Карела Беркгофа** «*Harvest of Despair: Life and Death in Ukraine Under Nazi Rule*», **Венді Лауер** «*Nazi Empire-Building and the Holocaust in Ukraine*», **Кая Штруве**, «*Deutsche Herrschaft, ukrainischer Nationalismus, antijüdische Gewalt Der Sommer 1941 in der Westukraine*»; **Дітера Поля** «*The Murder of Ukraine's Jews under German Military Administration and in the Reich Commissariat Ukraine*»; **Дарії Рудакової** «*Civilian Collaboration in Occupied Ukraine and Crimea, 1941- 1944: A Study in Motivation*»)

Міська управа (бургомістр)

- Адміністративно-економічний відділ
- Паспортний відділ
- Відділ народної освіти
- Фінансовий відділ
- Відділ охорони здоров'я
- Житловий відділ
- «Спеціальний відділ»
- Технічний відділ та ін.

Районна управа (шеф району)

- Земельний відділ
- Заготівельний відділ
- Промисловий відділ
- Відділ пропаганди
- Шляховий відділ
- Медичний відділ
- Статистичний відділ та ін.

Сільські старости

Методологічні зауваги

Підхід до феномена колаборації з позиції самих колаборанців (Тімоті Снайдер);

Концепт «колаборації у геноциді» (Антон Вайс-Вендт та Угур Уміт Унгьор):

а) місцеві колаборанти не беруть участі у процесі прийняття рішень;

б) своєю діяльністю вони забезпечують виконання всіх етапів геноцидного процесу;

в) їхня агентність у вчиненні насильства є обмеженою.

Участь допоміжних адміністрацій та їх очільників у сприянні Голокосту

- Проведення обліку населення;
- Виявлення євреїв;
- Втілення наказів, які регламентували стигматизацію євреїв та їхню дискримінацію;
- Виявлення, облік та розпорядження єврейським майном;
- Іноді координація процесу переселення євреїв.

Розпорядження єврейським майном

А К Т.

Року 1941, грудня 20-дня, м. Кременчук.

Ми, що нижчепідписалися комісія від Кременчуцької Міської Управи в складі зав. фінвідділом п. ДУПАЛОВА С.Р., директора музичної школи п. ДЕТЕЛІНГ-ДОВРОВОЛЬСЬКОЇ А.М. та музичного майстра п. МАРІНЧЕНКО К.М. перевели обстеження інструментів залишених жидами та комуністами та оцінку таких причому виявлено.

По вул. *Верховської* буд. № 14 кв. піаніно-форте фірми *Лібізон* цілком здатне для користування, має такі дефекти:

вигляд, регулювання механіки, регулювання демпферів, перекладка струн, наладження об'єм педальє та необхідно наступити

Виходячи з вищенаведеного продажу вартість інструмента комісія встановила в сумі карбованців *Крб. 2100 (дві тисячі сто)* про що й складено цього акту.

КОМІСІЯ: *[Підписи]*

АКТ ПРОДАЖУ ...

м. Кременчук *Здесь* ... 1941 р.

Я, інспектор фінвідділу Міської Управи по вилученню безгосподарного майна п. *[Підпис]*, порівняв продаж безгосподарного майна, оціненого по акту від *[Підпис]* ...

яко належало *жидам* а саме:

Назва	Кільк.	ціна	сума
<i>Піаніно форте "Лібізон"</i>	<i>1</i>	<i>2100</i>	<i>2100</i>

Разом на суму *дві тисячі сто*

Майно продано п. *Дмитренку Денису Осиповичу* що мешкає *вулиця Куркувська 2. 5. квартири 2/1*

П.І.МІСОН: *[Підпис]*

Продаж здійснено в присутності представника фінансового відділу Міської Управи *[Підпис]*

Наценки і накладні встановлені згідно з інструкцією

Продажна ціна одного блоку

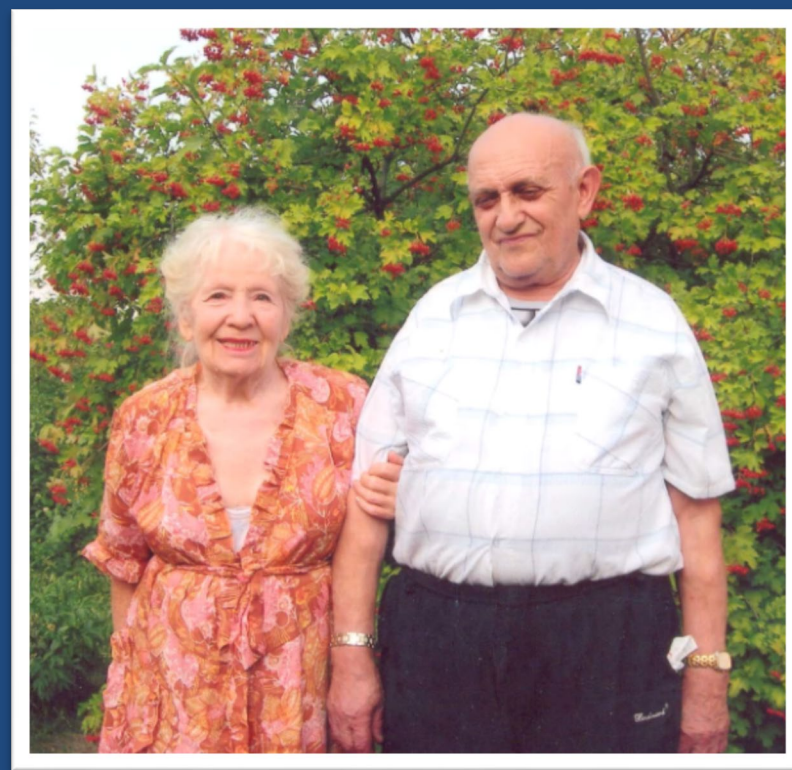
Директор

Джерело: Архів УСБУ в Полт. обл., ф. 6, архівна кримінальна справа Дениса Дмитренка, спр. № 6440.

Колаборація як інструмент допомоги/виживання (випадок старости Ілля Веприцького)

Зліва – донька Іллі та Оріни Веприцьких,
справа – врятований родиною Веприцьких
Нухим Верещацький

Джерело фото:

<https://collections.yadvashem.org/en/righteous/68510>

Дякую за увагу!

Тетяна Бородіна, НаУКМА
tetiana.borodina@ukma.edu.ua